

Boymatova Sarvinoz Shuxrat qizi

Toshkent Davlat Transport Universiteti 3-bosqich talabasi +998908050718

sarvinozboymatova05@gmail.com

Xasanova Vazira Xamidjanovna

Toshkent Davlat Transport Universiteti O‘zbek (Rus) tili kafedra mudiri Pedagogika fanlari bo'yicha Falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya.

O‘zbek adabiyoti uzoq tarixga ega bo‘lib, uning shakllanishida ko‘plab ijodkorlar katta rol o‘ynagan. XX asr o‘zbek badiiy tafakkurining eng yorqin namoyandalaridan biri – Maqsud Shayxzodadir. U nafaqat shoir, balki dramaturg, tarjimon va adabiyotshunos sifatida ham katta iz qoldirgan. Uning ijodida milliy va tarixiy mavzular, insonparvarlik va vatanparvarlik g‘oyalari o‘z ifodasini topgan.

Kirish

Maqsud Shayxzodaning asarlari o‘zbek badiiy adabiyotida alohida o‘rin egallaydi. Uning “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug‘bek” kabi tarixiy dramalari milliy o‘zlikni, vatanparvarlik ruhini tarannum etadi. Shuningdek, u tarjimon sifatida ham jahon adabiyotining mashhur asarlarini o‘zbek tiliga o‘giran.

Asosiy qism.

Maqsud Shayxzoda 1908-yilda Turkmaniston hududida tug‘ilgan. Uning hayoti, ayniqsa, bolalik va yoshlik yillari murakkab sharoitlarda kechgan. O‘sha davrdagi ijtimoiy-siyosiy vaziyat butun mintaqa hayotiga ta‘sir qilgan bo‘lsa-da, Shayxzodaning ilmga va adabiyotga bo‘lgan qiziqishi uni doim oldinga undab kelgan. U yoshligidanoq kitob mutolaasiga katta qiziqish bilan yondashgan va dastlab xalq og‘zaki ijodi namunalaridan, keyin esa mumtoz adabiyot namunalaridan ilhomlangan. O‘zbek, turkman va rus tillarida tahsil olib, turli adabiy maktablarga qiziqib kelgan. Uning ilk she‘rlari yoshligida yozilgan bo‘lib, o‘sha davr matbuotida bosilib chiqqan.

Maktab ta‘limidan so‘ng Shayxzoda oliy o‘quv yurtlarida tahsil oldi va o‘zining adabiy qobiliyatlarini shakllantirishda davom etdi. Ilk she‘rlarida lirik yo‘nalish sezilarli bo‘lsa-da, keyinchalik u dramaturgiya va tarjimachilik sohalariga ham qadam qo‘ydi. Uning ijodiy shakllanishida zamonaviy adabiy jarayonlar va tarixiy o‘zgarishlar muhim rol o‘ynagan. Shayxzodaning ijodida milliy o‘zlikni anglash, tarixiy voqealarga yangicha nazar bilan qarash, adolat va haqiqatni izlash asosiy o‘rin egallaydi. U nafaqat shoir, balki dramaturg sifatida ham xalq orasida mashhurlikka erishgan. Uning dramalari nafaqat badiiy jihatdan, balki ma‘naviy-ma‘rifiy nuqtayi nazardan ham qimmatli asarlardir.

Maqsud Shayxzodaning adabiy ijodi nihoyatda serqirra bo‘lib, u o‘zining ijodiy faoliyatida turli janrlarda qalam tebratgan. Shayxzodaning she‘riy asarlari o‘zbek adabiyotining eng yorqin namunalaridan biri hisoblanadi. U inson taqdiri, hayotiy sinovlar, vatanparvarlik, mehr-oqibat va adolat kabi mavzularga chuqur kirib borib, ularga o‘ziga xos badiiy yondashuv bilan munosabat bildirgan. Uning she‘rlarida falsafiy mushohada, ichki kechinmalar, insoniy tuyg‘ularni nozik his etish va ularga badiiy ifoda berish ustunlik qiladi. Shayxzodaning she‘riyati realistik va lirik ohangda bo‘lib, unda hayot haqiqatlari, insoniy munosabatlar, sevgi va sadoqat, ozodlik va

haqiqatga intilish kabi mavzular o'z aksini topgan. Uning she'rlarida xalqona ohang bilan birga zamonaviy she'riyatga xos badiiy tafakkur ham yaqqol seziladi.

Shayxzodaning eng mashhur sahna asarlari – tarixiy dramalari bo'lib, ular o'zbek dramaturgiyasi rivojida muhim o'rin egallaydi. Uning dramatik asarlari milliy tarix, vatanparvarlik, yurtga sadoqat va jasorat kabi g'oyalarni o'z ichiga olgan. “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug'bek” dramalari Shayxzodaning eng mashhur sahna asarlaridan hisoblanadi. Bu asarlarda tarixiy shaxslarning hayoti, ularning qaror va qahramonliklari dramatik tasvirlarda ochib berilgan. Uning sahna asarlari tarixiy asoslarga tayangan holda yozilgan bo'lib, ular orqali o'zbek xalqining buyuk ajdodlari va ularning millat taqdiri uchun ko'rsatgan fidokorligi aks ettiriladi.

Maqsud Shayxzoda o'zbek tiliga jahon adabiyotining eng muhim asarlarini tarjima qilgan. Uning tarjimalari faqatgina so'zma-so'z tarjima bo'lib qolmay, balki asarlarning ma'naviy-estetik mohiyatini saqlab qolgan holda, milliy tafakkur va ruhiyatga moslashtirgan. Uning tarjimalari yuqori badiiy saviyaga ega bo'lib, bugungi kunda ham o'z qadrini yo'qotmagan.

Shayxzodaning eng mashhur tarixiy dramalaridan biri – “Jaloliddin Manguberdi” bo'lib, bu sahna asari xalq o'tmishidagi muhim voqealarni badiiy shaklda aks ettirgan. Drama XIII asrda yashab o'tgan buyuk sarkarda Jaloliddin Manguberding hayoti va mo'g'ullarga qarshi kurashlariga bag'ishlangan. Ushbu davr O'rta Osiyo xalqlari uchun og'ir sinov bo'lib, mo'g'ullarning hujumi natijasida Ko'rxoniylar va Xorazmshohlar davlatlari tanazzulga yuz tutgan edi. Jaloliddin Manguberdi esa xalqni bosqinchilarga qarshi safarbar etgan jasur sarkarda bo'lib, uning qahramonligi Shayxzodaning dramatik asarida yuksak badiiy obraz orqali talqin qilingan.

Jaloliddin Manguberdi jasoratli, dono va fidoyi hukmdor sifatida tasvirlangan. Uning xarakteri tarixiy manbalar asosida tiklangan bo'lib, asarda uning qat'iyati, mardligi va vatanparvarligi yorqin badiiy vositalar bilan yoritilgan. Drama uslubi nihoyatda kuchli dramatik tasvirga ega bo'lib, unda tarixiy voqealar, obrazlarning ichki dunyosi va ruhiy kechinmalari chuqur ochib berilgan. Shayxzoda dramatik effektlarni kuchaytirish uchun realistik va poetik tasvir uslublaridan foydalangan. Shayxzodaning ijodi faqatgina “Jaloliddin Manguberdi” bilan cheklanmaydi. Uning boshqa tarixiy dramalari ham o'zbek adabiyoti rivojida muhim o'rin tutadi. “Mirzo Ulug'bek” dramasi

Bu sahna asari buyuk astronom va hukmdor Mirzo Ulug'bek hayotiga bag'ishlangan. Unda ilmfan va siyosatning o'zaro to'qnashuvi, bilimga bo'lgan ehtiyoj va unga qarshi kurashlar badiiy jihatdan aks ettirilgan. Mirzo Ulug'bekning ilmiy faoliyati va uning siyosiy qarashlari o'rtasidagi murakkab munosabatlar dramaturgik yo'sinda yoritilgan. Bu asar o'z davrida ham, bugungi kunda ham katta qiziqish bilan o'rganilmoqda. Shayxzodaning she'rlari insoniy tuyg'ular, adolat va haqiqat mavzulariga bag'ishlangan bo'lib, ular bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolgan.

Maqsud Shayxzoda jahon adabiyotini o'zbek kitobxonlariga tanitgan tarjimonlardan biri hisoblanadi. U rus va jahon adabiyotining mashhur asarlarini o'zbek tiliga o'g'irgan.

1. Aleksandr Pushkin – “Bronza chavandoz”

Shayxzoda rus adabiyotining buyuk shoirlaridan biri Aleksandr Pushkinning mashhur "Bronza chavandoz" dostonini o'zbek tiliga tarjima qilgan. Tarjimada asarning badiiy uslubi va hissiyotlari aniq saqlanib qolgan:

Pushkin (asl matn):

"Na beregu pustynnix voln"

"Stoyal on, dum velikix poln."

Shayxzodaning tarjimasi:

"Bo'm-bo'sh qirg'oqda u turardi,"

"Buyuk o'ylar og'ushida!"

Shayxzoda bu tarjimada asl asarning poetik tuzilishini saqlab qolgan holda, o'zbek tiliga xos ohang va mazmuni saqlagan.

2. Mixail Lermontov – “Men chiqaman yolg'iz yo'lga”

Shayxzoda rus romantik shoirlaridan biri Mixail Lermontovning “Men chiqaman yolg'iz yo'lga” she'rini tarjima qilgan.

Lermontov (asl matn):

"Vixozhu odin ya na dorogu,"

"Skvoz' tuman kremlistiy put' blestit."

Shayxzodaning tarjimasi:

"Men chiqaman yolg'iz yo'lga,"

"Tumanlar orasida yaltiraydi yo'l."

Bu misollardan ko'rinib turibdiki, Shayxzodaning tarjimalari yuqori badiiy saviyaga ega bo'lib, u asarning ruhini, hissiyotini va poetik uslubini saqlagan holda o'zbek tiliga mohirlik bilan o'girgan.

Uning tarjima asarlari bugungi kunda ham katta qimmatga ega bo'lib, o'zbek kitobxonlariga jahon adabiyotining eng yaxshi namunalarini taqdim etishda muhim o'rin tutgan.

Xulosa

Maqsud Shayxzoda o'zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lib, uning asarlari hanuzgacha dolzarbligini yo'qotmagan. Uning tarixiy dramalari va she'rlari o'zbek xalqining milliy g'ururi va tarixi bilan bog'liq. Shayxzodaning ijodi nafaqat o'zbek adabiyoti, balki jahon adabiy merosining muhim qismi sifatida qadrlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xalbayeva, G. (2025). BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA PSIXOLOGIK TAYYORGARLIGI MUAMMOLARI. TAMADDUN NURI JURNALI, 1(64), 135-138.
2. XALBAYEVA, G. (2024). BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI. News of the NUUz, 1(1.10), 184-186.
3. Xalbayeva, G. A. (2024). BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING ILMIY-METODOLOGIK TAHLILI. Inter education & global study, (4 (2)), 103-110.
4. Arshidinovna, K. G. (2023). Scientific and Methodological Foundations of Preparing Children for School. Miasto Przyszłości, 34, 85-95.
5. Muzrobovich, A. O., Bozorovna, C. S., & Olimovna, E. A. (2022). The importance of education in the education of preschool children. Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences, 8, 84-86.
6. Normamatova Mavluda Achilov Obid Muzrobovich, Tursunova Durdon (2023) Maktabgacha yoshdagi bolalarning maktab ta'limiga tayyorlash masalasi Xalqaro konferensiya 1(2) 396-397
7. Achilov Obid Muzrobovich (2023) PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PRESCHOOL CHILDREN AND PROBLEMS OF PREPARATION FOR SCHOOL Mahaliy jurnal 2(7) 81-88

8. Muzrobovich, A. O., & Nabiyevna, I. M. (2022). PSIXOLOGIK XIZMATNING RIVOJLANISH TARIXI. Новости образования: исследование в XXI веке, 1129.
9. Achilov, O. M., Kochkinova, M. N., & Kamolova, O. M. Q. (2021). THE IMPORTANCE OF ECONOMIC EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 2(06), 137-140.
10. Muzrobovich, A. O., & Nabiyevna, I. M. (2022). PSIXOLOGIK XIZMATNING RIVOJLANISH TARIXI. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 1114-1115.
11. Muzrobovich, A. O. (2024). O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV TA'LIMNING ME'YORIY-HUQUQIY BAZASINI TASHKIL QILISH. THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF
12. PEDAGOGY, 2(20), 1-5.
13. Muzrobovich, A. O. (2024, April). MARIYA MONTESSORI METODIKASINING BOLALAR HAYOTIDAGI AHAMIYATI. In INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 2, No. 19, pp. 153-155).
14. Muzrobovich, A. O., & Qizi, N. M. F. (2024, April). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AQLIY TARBIYA. In INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 2, No. 19, pp. 150-152).
15. Muzrobovich, A. O. (2024, April). OILADA BOLA TARBIYASI. In INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 2, No. 19, pp. 144-147).
16. Muzrobovich, A. O. (2024). TARBIYACHI NUTQIGA QO'YILADIGAN PEDAGOGIK TALABLAR. IMRAS, 7(4), 196-198.
17. Ачиллов, О. (2023). ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКОЛЬНИКОВ И ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ К ШКОЛЕ. Предпринимательства и педагогика, 1(2), 81-88.
18. QIZI, U. S. R., QIZI, B. M. S., QIZI, R. S. M., QIZI, H. D. D., & TOSHPO'LATOVNA, T. D. (2023). HOZIRGI ZAMON PSIXOLOGIYASINING TADQIQOT METODLARI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 10(3), 55-57.
19. Qizi, U. S. R., QIZI, X. M. M., QIZI, R. S. M., QIZI, S. S. T. L., & QOSIMOVNA, Q. B. (2023). MAKTABGACHA TA'LIMDA AQLIY TARBIYA. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 10(3), 3-7.
20. Muzrobovich, A. O. (2023). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASH TEXNALOGIYSI. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 1290-1262.
21. Qizi, U. S. R., Toshpolatovna, T. D., & Qizi, M. Y. I. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM BERISHNING O'ZIGA XOSLIGI. Научный Фокус, 1(7), 1043-1044.
22. Xudayberganovna, M. S., & Olimboyevna, O. I. (2024, May). MAKTAB O'QUVCHILARIDA WORDWALL DASTURIY O'YIN METODIDAN FOYDALANISH ASOSIDA GEOGRAFIK BILIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH. In Konferensiyalar| Conferences (Vol. 1, No. 11, pp. 318-322).
23. Aminov, B., & Sayyora, M. (2019). Negative Consequences of Natural Disasters. Lulu.com.

24. Хоменко, К. П. (2015). Порівняльний аналіз системи підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Польщі та України (Doctoral dissertation, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»).
25. Matsaidova, S., & Madrimova, M. (2024). GEOGRAFIYA TA'LIMIDA TOPISHMOQ VA MAQOLLARDAN
26. FOYDALANISH USULLARI. TAMADDUN NURI JURNALI, 12(63), 78-80.
27. Matsaidova, S., & Ortiqova, I. (2024). TABIIY GEOGRAFIYA KURSIDA SHAXSGA YO 'NALTIRILGAN TA'LIMNING AHAMIYATI. TAMADDUN NURI JURNALI, 11(62), 129-132.
28. Matsaidova, S. X. (2024). BO'LAJAK GEOGRAFIYA O'QITUVCHILARIDA GEOGRAFIK MADANIYAT TUSHUNCHASI VA SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI. Hamkor konferensiyalar, 1(3), 350-354.
29. Xudayberganovna, M. S., & Olimboyevna, O. I. (2024, May). GEOGRAFIYA FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINING O'ZIGA XOS JIHATLARI. In Konferensiyalar| Conferences (Vol. 1, No. 11, pp. 323-326).
30. Matsaidova, S. X., & Kadirberganova, S. U. (2024). OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'RTA OSIYO TABIIY GEOGRAFIYASI FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. Экономика и социум, (10 (125)), 226-229.
31. Matsaidova, S. X., & Sobirova, N. J. (2024). IQTISODIY VA IJTIMOIIY GEOGRAFIYA KURSLARINI O'QITISHDA DAVLATLARDA YASHOVCHI XALQLARNING O'ZIGA XOS URF ODATLARI VA AHAMIYATI. Экономика и социум, (10 (125)), 230-233.
32. Matsaidova, S. X., & Rajabov, H. Z. (2024). MATERIKLAR VA OKEANLAR TABIIY GEOGRAFIYASI KURSINI O'QITISHDA INTERFAOL USULLAR VA GEOGRAFIK O'YINLARDAN FOYDALANISH. Экономика и социум, (5-2 (120)), 422-426.
33. Matsaidova, S. X., & Madrimova, M. O. (2024). GEOGRAFIYA DARSLARIDA SH'ER VA MAQOLLARDAN
34. FOYDALANISH. Экономика и социум, (6-1 (121)), 406-410.
35. Xudayberganovna, M. S. (2023). GEOGRAFIYA KURSLARIDA TA'LIM VOSITALARINING MAJMUIY QO 'LLASH METODIKASI. O'ZBEKISTON OLIMLARINING ILMIY-AMALIY TADQIQOTLARI, 2(3), 63-67.
36. Xudayberganov, M. S., & Khayrulla o'g'li, S. J. (2023). Khorezm Economy of the Region. Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science, 1(1), 13-17.
37. Xudayberganovna, M. S. (2023). TABIIY FANLARDA GEOGRAFIK BILIMLARNI MUSTAHKAMLASHDA "GEOPARDY" DASTURIDAN FOYDALANISH USULLARI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(3), 115-120.
38. Matsaidova, S. X., & Raximova, I. U. B. Q. (2023). Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi kursini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish usullari. Science and Education, 4(3), 422-425.
39. Matsaidova, S. X., & Rustamova, M. A. Q. (2023). Geografiya ta'limida o'quvchilarining dunyoqarashini shakllantirish muammolari. Science and Education, 4(3), 426-430.
40. Xudayberganovna, M. S., & Bog, Q. G. (2022). TABIIY FANLARNI O'QITISHDA STEAM YONDASHUVNING AFZALLIKLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(22), 96-98.

41. Xudayberganovna, M. S., & Uktamovna, M. G. (2022). XALQARO TADQIQOTLARDA TABIIY FANLAR BO‘YICHA SAVODXONLIKNI BAHOLASHNIN O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ГЕОГРАФИЯ: ПРИРОДА И ОБЩЕСТВО, (2).
42. Khudayberganovna, M. S., & Matchanovna, G. M. (2021). The research on the toponymy of Urgench district and naming of geographical objects. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(3), 1679-1684.
43. Бахриев, И. И., Ганиева, Н. Х., Хасанова, М. А., & Усманов, М. С. (2019). ЧАСТОТА ПОВРЕЖДЕНИЙ ПРИ СОЧЕТАННОЙ ТРАВМЕ, ИХ ОСЛОЖНЕНИЕ, ИСХОДЫ И ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ СМЕРТИ. In От фундаментальных знаний к тонкому владению скальпелем (pp. 31-33).
44. Бахриев, И. И., Ганиева, Н. Х., & Ахмедов, З. Х. (2019). МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧЕК ПРИ ОСТРОЙ ГАШИШНОЙ ИНТОКСИКАЦИИ. In От фундаментальных знаний к тонкому владению скальпелем (pp. 28-31).
45. Ганиева, Н. Х., & Бахриев, И. И. (2024). ОРБИТАЛ ЖАРОҲАТЛАРНИНГ ОҒИРЛИК ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШДА СУД-ТИББИЙ ЁНДАШУВ. Журнал гуманитарных и естественных наук, (11 [2]), 272-275.
46. Allaberganov, D., & Zubtiyev, S. (2023). Specific Pathomorphology Of Liver Tissue In Neonatal Sepsis. Talqin va tadqiqotlar, 1(7).
47. AXMEDOVA, G., ZARIPOV, B., & ZUBTIYEV, S. (2024). Covid-19dan Tiklanish Davrida Qondagi Metabolizm Ko‘rsatchilarining O‘Ziga Xosligi.
48. AXMEDOVA, G., ZARIPOV, B., & ZUBTIYEV, S. (2024). COVID-19DAN TIKLANISH DAVRIDA QONDAGI METABOLIZM KO‘RSATCHILARINING O‘ZIGA XOSLIGI. News of the NUUz, 3(3.1. 1), 39-42.
49. ZARIPOV, B., UMMATQULOVA, S., AXMEDOVA, G., & ZUBTIYEV, S. (2024). Kalamushlarda Eksperimental Kron Kasalligining Gistologik Xususiyatlari.
50. Зубтиев, С. У. (2024). МОРФОЛОГИЯ ТИМУСА У НОВОРОЖДЁННЫХ С РЕСПИРАТОРНЫМ ДИСТРЕСС-СИНДРОМОМ (РДС).
51. Zubtiyev, S. U., Akhmedova, G. B., & Zaripov, B. (2024). Physiological Characteristics in Patients Following Severe COVID-19 Recovery.